

Primjer izvođenja nastavne teme Francuska revolucija u 3. razredu gimnazije

Sažetak

Autor daje primjer razrade gradiva nastavne teme *Francuska revolucija* koja obuhvaća razdoblje od 1789. do 1815. godine a nalazi se u sklopu nastavne cjeline "Europa u doba uspona građanskog društva do sredine 19. stoljeća". Gradivo je podijeljeno u pet nastavnih jedinica od kojih su tri posvećene pojedinim etapama Francuske revolucije, četvrta Napoleonovom razdoblju, a petom se obrađuje dio nacionalne povijesti tog razdoblja – Ilirske pokrajine. Potonjom nastavnom jedinicom ne samo da se pokriva nacionalna povijest, već se daje primjer uređenja francuske vlasti u Europi za vrijeme Napoleonovih osvajanja. Za svaku od navedenih nastavnih jedinica autor je razradio nastavne listiće koji sadrže izvorne materijale i popratnu metodičku razradu u obliku pitanja.

Ključne riječi: Francuska revolucija, metodički pristup, nastavno gradivo, nastavni listić

Uvod

Unutar nastavne cjeline "Europa u doba uspona građanskog društva do sredine 19. stoljeća" nastavna tema *Francuska revolucija* koja obuhvaća razdoblje od 1789. do Bečkog kongresa 1815. može se podijeliti na četiri nastavna sata. Kroz izvođenje nastavne teme učenici bi trebali ovladati kronologijom, a težište bi bilo na razvijanju kritičkog odnosa prema informacijama, vještina analize, multiperspektivnosti i ovladavanju pojmovima. Učenici bi trebali uočiti glavne promjene koje su se dogodile u razdoblju 1789.-1815. i razviti razumijevanje za njih uvidom u primarne i sekundarne izvore koji bi im približili iskustva pojedinaca.

1. sat - Francuska do pada Bastille

Problemsko pitanje na nastavnom satu glasi: Zašto je izbila Francuska revolucija?

Cilj nastavne jedinice je upoznati učenike sa stanjem uoči Francuske revolucije i procesima koji su doveli do nje te s različitim pogledima na ta pitanja.

Prikaz revolucije 1848./1849. u dva hrvatska i mađarska gimnazijska udžbenika

Sažetak

Autor uspoređuje prikaz revolucije 1848-1849. u Hrvatskoj i Mađarskoj na temelju analize hrvatskog i mađarskog udžbenika povijesti za srednje škole (gimnazije). Opisuje glavne sličnosti i razlike u smislu sadržaja i interpretacija, te osnovnih metodičkih pristupa. Navodi razlike u naglascima, načinu korištenja slikovnog materijala i pisanih izvora. Uspoređuje se i način izražavanja, odnosno korištenje uskliknika, zamjenica "mi" i "naš" te način grafičkog oblikovanja teksta. Tekst ima i nekoliko priloga od kojih se ističu prevodi onih odlomaka koji se u hrvatskom udžbeniku odnose na opise Mađara, a u mađarskom udžbeniku – na opis Hrvata, a posebno bana Josipa Jelačića.

Ključne riječi: revolucija 1848.-1849., Hrvatska, Mađarska, udžbenik povijesti, ban Jelačić, nacionalni odnosi

Uvod

Pojam multiperspektivnosti označava ne samo proučavanje događaja i situacija iz mnoštva različitih perspektiva, nego i međusobno povezivanje tih različitih perspektiva. Cilj ove metode u nastavi povijesti je postizanje opsežnijeg i šireg razumijevanja događaja i pojava kroz prihvaćanje sličnosti, odnosno razlika u prikazima i perspektivama među državama, nacijama, manjinama i/ili grupama, razumijevanje njihovih povijesnih odnosa te postizanje jasnije slike dinamike događaja proučavajući njihovu interakciju i međusobnu ovisnost.

S metodičkog stajališta inkorporiranje multiperspektivnosti u nastavu povijesti je vrlo zanimljiv problem, a što se tiče situacije u Hrvatskoj, i vrlo aktualna tema. Promatrajući svjetske, ali i domaće prilike sve se više nameće potreba multiperspektivnog pristupa ukoliko želimo težiti objektivnom i vjerodostojnom prikazivanju.

Kad se već odlučimo za komparaciju određenog fenomena, ima li boljeg od proučavanja nečeg potencijalno osjetljivog i kontroverznog? Upravo je ta činjenica dala dodatni poticaj za usporedbu obrade revolucije 1848. godine u hrvatskim i mađarskim srednjoškolskim udžbenicima.

O udžbenicima

Slučajnim odabirom izbor hrvatskog udžbenika pao je na “Povijest 3 za treći razred gimnazije” skupine autora (Magdalena Najbar-Agičić, Tvrtko Jakovina, Suzana Leček, Stjepan Matković, Damir Agičić), u izdanju *Profila* iz Zagreba, 2000. godine. Nastavni sadržaji podijeljeni su u šest velikih cjelina u kojima se naizmjenično obrađuju europska (svjetska) i hrvatska povijest u XVIII. stoljeću, u prvoj polovici XIX. stoljeća te u drugoj polovici XIX. stoljeća. Obimom su, i u slučaju europske i hrvatske povijesti, najveće cjeline koje obrađuju drugu polovicu XIX. stoljeća. Autoprijela teksta koji se odnosi na revoluciju 1848-1849. godine je Damir Agičić.

Zbivanja 1848./1849. u sklopu nacionalne povijesti u hrvatskom udžbeniku

Hrvatska tijekom revolucije 1848.-1849. godine (str. 164.-170.)

Zbivanja u Hrvatskoj u proljeće 1848. godine

Ban Josip Jelačić

Ukinuće kmetstva u Hrvatskoj

Prvi hrvatski zastupnički Sabor

Hrvatsko-mađarski rat

Oktroirani ustav

Mađarski udžbenik kojim sam se poslužio za usporedbu je *Povijest III za srednje škole* (prerađena verzija) autora Géze Závodszyja u izdanju *Nacionalnog zavoda za izdavanje udžbenika (Nemzeti Tankönyvkiadó)* iz Budimpešte. U knjizi, nažalost, nisam našao podatak kada je tiskana, ali na početku se nalazi naznaka da je udžbenik 2002. godine ponovno dobio odobrenje. Također, može se naći naznaka da je udžbenik 1999. po treći put temeljem glasova učenika dobio nagradu za dopadanje. Nastavni sadržaji podijeljeni su u pet velikih cjelina u kojima se isprepliće kronološka i tematska obrada. Veliki naslovi cjelina su redom: “Nepoznato” 18. stoljeće; *Privatno vlasništvo i opća sloboda: vrijeme dvojnih revolucija (1789.-1849.)*; *Razdoblje stvaranja nacije u Ugarskoj; Vrijeme nacionalnih država i imperijalističke politike (1849.-1914.)*; *Radanje moderne Mađarske*. Druga, treća i četvrta cjelina imaju još i dodatne veće podnaslove: 2a) *Društvena revolucija*, 2b) *Industrijska revolucija i njene posljedice*; 3a) *Ugarska u sustavu habsburškog apsolutizma*, 3b) *Borba za građanske promjene*, 3c) *Građanska revolucija i borba za slobodu*; 4a) *Nacionalni-imperijalni raspored u Europi i Sjevernoj Americi (1849.-1871.)*, 4b) *Iz mira u rat*.

Tablica 2. 1848./1849. u sklopu nacionalne povijesti u mađarskom udžbeniku

3c) Građanska revolucija i borba za slobodu

Revolucija u ožujku i postignuća (str. 132-135)

Pariška revolucija i požunski sabor

15. ožujka u Pešti i Budimu

Ozakonjenje revolucije

Prva nezavisna, parlamentu odgovorna Ugarska vlada

Pokušaji Batthyányjeve vlade da se učvrste rezultati revolucije (str. 137-141)

Seljački pokreti i pitanje manjina

Pregovori i pripreme. Miniranja od strane dvora

Nova izvršna vlast

Centralizirani napad na revolucionarnu Ugarsku (str. 142-146)

Jelačićev bijeg

Neuspjeh ugarskog napada na Beč

Organiziranje borbe za slobodu

Vojno stanje u zimi 1848.-1849.

Spašavanje zakonodavne vlasti u Debrecen

Izbacivanje neprijatelja. Vrhunac borbe za slobodu (str. 146-150)

Erdeljska vojna

Kompromisima za pobjedu

Pobjedonosna proljetna vojna

Zbacivanje dinastije Habsburgovaca sa prijestolja

Poraz borbe za slobodu (str. 150-156)

Predstavljanje nove vlade

Rusko uplitanje

Borbe na začelju

Kraj

Osveta

Građanska revolucija i borba za slobodu (pitanja i zadaci za ponavljanje) (str. 157)

Obrada revolucije 1848./1849.

Lekcije su u hrvatskom udžbeniku koncipirane na način da započinju uputom za ponavljanje ranije stečenog znanja koje se može primijeniti u obradi te lekcije ili daju kratak sadržaj, odnosno objašnjenje onoga što će u lekciji slijediti. Nakon svakog pojedinog podnaslova nalazi se nekoliko pitanja i uputa preko kojih bi učenici trebali ponoviti ono što su pročitali, odnosno razmisliti o nekom problemu

postavljenom u tekstu. Sam tekst prate slikovni prikazi i njihovo objašnjenje. Uz osobe mogu se naći i neke crte iz njihove biografije. Pri kraju svake lekcije nalazi se manji četverokutni prostor "Upamtite!" u kojem se nalaze ključni pojmovi ili osobe koje autor smatra bitnim za pamćenje. Na samom kraju u rubrici "Pročitajte" nalaze se ulomci iz raznih izvora, enciklopedija, povijesnih knjiga i slično.

Lekcije u mađarskom udžbeniku obično započinju nekim tekstom u stilu povijesne čitanke s ciljem uvođenja u temu (ponekad se tekstovi takvoga tipa mogu naći i unutar lekcija, odnosno na kraju kao dodatak onome što se obrađivalo). Ako pogledamo prostorni raspored na stranici, možemo uočiti da tekst kojim se obrađuje lekcija zauzima unutarnje 2/3 stranice, dok je 1/3 uz rub rezervirana za slikovne prikaze, citate i pitanja. Kao što sam na početku već naveo, udžbenik je crno-bijeloplav. Plava se boja koristi za isticanje naslova i podnaslova te prilikom citiranja izvora na taj način ističući te dijelove teksta od ostalih. Autor također koristi podebljana slova u tekstu za isticanje važnosti pojedinih dijelova. Vrlo često tako podebljani tekst jednog odlomka tvori zasebnu rečenicu. Na kraju svake lekcije autor predlaže dodatnu literaturu za čitanje te u nekoliko plavim okvirom izdvojenih rečenica sažima lekciju. Na kraju svake cjeline nalaze se pitanja i zadaci za ponavljanje. Osim toga, unutar lekcija moguće je pronaći inkorporirane dijelove koji se bave isključivo obradom nekog izvora. U slučaju 1848. odmah nakon uvodne lekcije o revoluciji u ožujku i njenim postignućima, učenici mogu konkretno pogledati autorov izbor članaka iz zakona koji su tada bili doneseni u parlamentu.

Budući da se prema hrvatskom planu i programu posebno obrađuju europske teme, a posebno nacionalna povijest, tako se učenici u poglavlju *Revolucije u Europi 1848./1849. godine – "Proljeće naroda"* prvo imaju prilike upoznati sa zbivanjima 1848./1849. u raznim europskim zemljama. Poseban je odjeljak posvećen revolucionarnim zbivanjima u Habsburškoj Monarhiji, a otprilike pola teksta odnosi se na događaje u Ugarskoj. Tekst prate zemljovid, tri prikaza događaja, dvije karikature, jedan portret i ulomak iz onovremenih bečkih novina.

S obzirom da mađarski program ima sličan nacionalno-kronološki pristup rasporedu tema kao što je slučaj i u Hrvatskoj, i mađarski udžbenik prvo obrađuje zbivanja 1848./1849. u europskom kontekstu (13. poglavlje *"Proljeće naroda" – Revolucije 1848.-1849.*). Prvo se bavi prilikama u Francuskoj (podnaslovi: *Proglašavanje druge republike u Francuskoj, Socijalna republika?*). Sljedeći podnaslov nosi naslov *Raspad apsolutizma u Srednjoistočnoj Europi* te obrađuje prilike u Austriji i njemačkim zemljama. Zatim se obrađuje radnički ustanak u Parizu, da bi se na kraju ponovo pozabavilo Srednjoistočnom Europom (*Protunapad i pobjeda apsolutizma u Srednjoistočnoj Europi*). Nakon toga nalazi se još jedan tekst koji na dvije stranice obrađuje utjecaj "dvojne revolucije" na znanost i umjetnost. Tekst prate četiri slikovna prikaza događaja i jedanaest tekstualnih dodataka među kojima se nalaze citati onodobnih pjesama, ulomaka iz novina, dnevnika, političkih spisa i plakata te Hobsbawmova suda o događanjima.

Obrađujući nacionalnu povijest, u prva tri podnaslova prilike u Hrvatskoj obrađuju se potpuno neovisno od zbivanja u čitavoj Monarhiji. Tek na kraju četvrtog podnaslova koji govori o prvom hrvatskom zastupničkom Saboru spominju se ostali dijelovi Monarhije: pitanje odnosa prema Ugarskoj i Austriji te povezivanje sa slovenskim zemljama i Vojvodinom Srpskom u smislu preuređenja Monarhije. Predzadnji je podnaslov isključivo posvećen hrvatsko-mađarskom oružanom sukobu. Posljednji podnaslov je posvećen proglašavanju oktroyiranog ustava te njegovom uvođenju. Tekst prate zemljovid i šest slikovnih prikaza (2 portreta, 2 prikaza događaja, 2 dokumenta) te kao tekstualni dodaci izvadak iz *Novina dalmatinsko-hrvatsko-slavonskih*, ocjena Jelačića u mađarskim udžbenicima te objašnjenje austroslavizma iz *Hrvatske enciklopedije*.

Već sam pogled na broj stranica koje obrađuju ovu temu (u hrvatskom udžbeniku 7, a u mađarskom udžbeniku 26) ukazuje na to da se u slučaju Mađarske vjerojatno radi o većem broju sati nego što je to u Hrvatskoj. S obzirom na broj stranica otprilike proporcionalno se povećao i broj zemljovida na tri, odnosno slikovnih prikaza na dvadeset i tri (4 karikature, 8 portreta, 8 prikaza događaja, 3 dokumenta). Međutim u mađarskom udžbeniku daleko su zastupljeniji tekstualni dodaci. Ova tema, osim što sadrži 37 citata (među kojima dominiraju Kossuthovih 8, Petőfijevih 4, pet raznih dokumenta, pet pisaca te pet iz vojnih krugova), nudi učenicima izborom članaka donesenih u sklopu travanjskih zakona 1848. godine veličine dvije stranice.

U hrvatskom udžbeniku nema posebno podebljanih riječi ili dijelova teksta, nego se na kraju lekcije nalazi okvir koji sadrži ključne pojmove. U ovom slučaju okvir izgleda ovako:

UPAMTITE!

- Zahtijevanja naroda
- ban Josip Jelačić
- Bansko vijeće
- ukidanje feudalnih odnosa
- zastupnički Sabor
- hrvatsko-mađarski rat
- oktroyirani ustav

S obzirom na količinu materijala u mađarskom udžbeniku koji je sâm autor smatrao bitnim i zato ga dao tiskati masnim slovima, moglo bi se reći da tvori jednu zasebnu cjelinu. Stoga ću ga izdvojiti na posebnom mjestu (prilozi 1 – 5). Na kraju svakog priloga naveo sam i sažetke koji se nalaze u plavim okvirima.

Za razliku od mađarskog udžbenika koji pitanja i zadatke za ponavljanje donosi na kraju čitave lekcije, autori hrvatskog udžbenika su se odlučili na kraju svakog podnaslova postaviti nekoliko pitanja i zadataka kojima bi cilj bio ponoviti nastavne sadržaje.

Pitanja i zadaci za ponavljanje u mađarskom udžbeniku.

Građanska revolucija i borba za slobodu (pitanja i zadaci za ponavljanje)

- 1) Koliki su bili izgledi da će se u Ugarskoj ostvariti građanski odnosi kroz zakone donesene na reformnom parlamentarnom zasjedanju staleškog karaktera? Zajedničko djelovanje kojih sila je presjeklo put korjenitih promjena?
- 2) Kako (i zašto) su se u građanski idejni sustav organski uklapali zahtjevi da seljaci mogu posjedovati zemlju i nacionalna neovisnost? (Nacionalno sjedinjenje interesa!)
- 3) Kako je prošla na ispitu politika sjedinjenja interesa u vrijeme borbe za slobodu? Da li se sjedinjenje interesa proširilo na manjinske skupine (računajući i vrijeme borbe za slobodu)? Ako da, na koji način i uolikoj mjeri?
- 4) Raspravimo u čemu je razlika između mađarske revolucije 1848.-1849. i velike francuske revolucije na temelju strukture stanovništva, vodećeg staleža u revoluciji i masovnoj bazi revolucije!
- 5) Mnogi su suvremenici (kako u Ugarskoj, tako i u Sjedinjenim Državama) smatrali da se mogu povući paralele između američkog rata za nezavisnost i mađarske borbe za slobodu. Mađarska 1848.-1849. je rezultirala simpatijama američke javnosti i aktivnošću američke diplomacije. Usprkos očigledno različitim osnovnim crtama u razvoju dvaju društava, što su mogli ocijeniti zajedničkim?
- 6) Usporedimo englesku Deklaraciju o pravima (II. razred), Deklaraciju o pravima čovjeka i građanina te travanjske zakone! Odnose karakteristične za koje društveno uređenje utvrđuju travanjski zakoni?
- 7) Kako su se formirali odnosi snaga reakcije i napretka kod kuće i u Europi? Zašto u jesen 1848. više nije bilo dovoljno ono što je u proljeće još izgledalo dovoljnim? U čemu se uspjelo travanjske zakone dalje razraditi tijekom borbe za slobodu?
- 8) Rezimirajmo vojnu povijest borbe za slobodu! Analizirajmo odnose vojnih snaga na prekretnici 1848.-1849.! Kako su utjecali vojni uspjesi mađarske revolucije u jesen 1848. i proljeće 1849. na Europu u pomolu?
- 9) Odvagnimo! Koja su to bila postignuća "zakonite revolucije" koja se nisu mogla uništiti niti nakon poraza borbe za slobodu?

Pitanja i zadaci za ponavljanje u hrvatskom udžbeniku

PITANJA I ZADACI ZA PONAVLJANJE

Zašto su Zahtijevanja naroda označila vrhunac hrvatskog narodnog preporoda?

Koje je sve funkcije ban Josip Jelačić dobio 1848. godine?

Upamtite što je Bansko vijeće, kada je osnovano i do kada je djelovalo.

Što mislite o važnosti toga tijela u hrvatskoj povijesti?

Ukratko opišite završnu fazu procesa ukidanja kmetstva u Hrvatskoj.

Objasnite važnost Hrvatskog sabora 1848. godine. S kojim se zemljama Hrvatska trebala ujediniti prema zaključcima ovog Sabora?

Zašto je došlo do rata između Hrvata i Mađara u jesen 1848. godine?

Kako je završio Jelačićev ratni pohod na Peštu?

Kakvo je uređenje uvedeno u Habsburškoj Monarhiji oktroiranim ustavom iz 1849. godine?

Tko se tome ustavu protivio u Hrvatskoj? Zašto?

Koliko nekad znaju biti suprotni pogledi na određeni događaj možda najbolje ilustrira prikaz i tumačenje bitke kod Pákozda za koju hrvatski udžbenik navodi neodlučni ishod, dok se u mađarskom udžbeniku jednoznačno govori o mađarskoj pobjedi. U prilogima 6 i 7 u potpunosti prenosim prikaz Hrvata u mađarskom, odnosno Mađara u hrvatskom udžbeniku.

Na kraju bih još želio izdvojiti neke događaje koje spominju oba udžbenika, a mogli bi se bolje iskoristiti kao dodirne točke u obradi:

• Želje naroda (22.3.1848.) i Zahtijevanja naroda (25.3.1848.)	• 12 točaka / Zahtijevanja naroda (14.3.1848.)
• Jelačić razvlastio ugarsku vladu u Hrvatskoj (19.4.1848.)	• Kossuth detronizirao Habsburgovce (14.4.1849.)
• 25.4.1848. Jelačić proglasom ukinuo kmetstvo, u ljeto 1848. Sabor odluku sankcionirao	• Zakone na osnovi 12 točaka kralj sankcionirao 11.4.1848.
• 27.4.1848. Jelačić uveo prijeki sud	• Uspostava prijekog suda u proljeće 1849. (obračun s protivnicima revolucije još u jesen 1848.)
• Izbori za Sabor u svibnju 1848., prvo zasjedanje zastupničkog Sabora u lipnju	• Izbori za Parlament krajem lipnja 1848., prvo zasjedanje zastupničkog Parlamenta u srpnju
• 4.7.1848. Jelačić u Saboru traži financijska sredstva za obranu	• 11.7.1848. Kossuth u Parlamentu traži financijska sredstva za vojsku

Dobar primjer za prikaz koliko su događaji i želje masa slične, a opet lokalno specifične, mogla bi biti usporedba “Zahtijevanja naroda” koja su u ožujku 1848. zaokupljala reformama sklono stanovništvo.

Zagreb – Zahtijevanje naroda – 30 točaka (25.3.1848.)	Pešta – Zahtijevanja naroda – 12 točaka (14.3.1848.)
<ul style="list-style-type: none"> • ujedinjenje hrvatskih zemalja • “narodna nezavisnost” • uspostava nezavisnog ministarstva tj. vlade odgovorne Saboru • opća građanska sloboda tiska, vjeroispovijesti, govora, sastajanja • jednakost svih pred zakonom • pretvaranje Sabora iz staleškog u zastupničko tijelo • ukidanje kmetstva 	<ul style="list-style-type: none"> • ujedinjenje mađarskih zemalja • odgovorna vlada u Budimu-Pešti • godišnje zasjedanje parlamenta u Pešti • sloboda tiska, ukidanje cenzure • građanska i vjerska jednakost pred zakonom • puštanje političkih zatvorenika na slobodu • porota, predstavništvo na principu jednakosti • zajedničko snošenje tereta • ukidanje urbarijalnih odnosa • nacionalna banka • vlastita vojska • da vojska prisegu polaže na ustav; služenje i stacioniranje vojske isključivo u matičnoj zemlji

Zaključak

Promatrani udžbenici bili su obimom i vremenskim razmakom koji obrađuju vrlo slični, gotovo isti. Promatrajući samo jednu temu u ova dva udžbenika, može se uočiti dosta sličnosti, ali i razlika kao i prednosti, odnosno nedostataka. Slično kao i u hrvatskom Nastavnom planu i programu, mađarski kronološki prati zbivanja. Međutim također treba dodati i to da se u mađarskom udžbeniku osjeća tendencija tematskog obrađivanja što se može uočiti iz samih naslova cjelina.

Obradi 1848. autori su slično pristupili. Započeli su s političkim promjenama, zatim su se bavili društvenim promjenama, sljedeće su bile vojne akcije i sukobi da bi se tema zaokružila ponovno političkom situacijom. S obzirom na količinu stranica posvećenih ovoj temi, mađarski autor mogao se upustiti u opširnije razrađivanje pojedinih promjena (svaka pod-jedinica u mađarskom udžbeniku obuhvaća gotovo onoliko stranica koliko cijela jedinica obuhvaća u hrvatskom). Tako je mađarski autor puno veći naglasak stavio na obradu vojne povijesti (što se uočava ne samo u

tekstu, nego i u popratnim materijalima – citatima, portretima i prikazima događaja), što je donekle i razumljivo s obzirom na širinu vojnih sukoba.

Zanimljivo je bilo uočiti na koje odnose autori stavljaju poseban naglasak. Dok je najveći konflikt u hrvatskim udžbenicima hrvatsko-mađarski, on kod mađarskog autora zauzima tek epizodnu ulogu. Tamo je prije svega naglasak na sukobu s carskim Bečom, a upravo se taj element prije svega naglašava i kod Jelačića, a ne toliko njegova pripadnost hrvatskom narodu. Mađarski autori su inače često skloni naglašavati koliko su nacionalne manjine sudjelovale u borbi za slobodu te da su oni, koji su pružali otpor, zapravo više bili instrument bečkog dvora, negoli je tu bilo nacionalne netrpeljivosti (često se pritom citira zakon o nacionalnim manjinama od 28. srpnja 1849. kao prvi takav u Europi). Zanimljivo je da se nakon bitke kod Pákozda praktički u potpunosti gubi onaj drugi narod i u jednom i u drugom udžbeniku.

Vrlo pozitivnim smatram korištenje slikovnih materijala jer su oni vrlo često upravo ono što ostaje učenicima dulje u sjećanju. Mađarski udžbenik koristi više slikovnih prikaza, skloniji je uporabi onovremenih karikatura i donosi mnoge portrete. Osobno smatram da je možda potrebno koristiti više karata koje omogućuju smještanje događaja u prostor i doprinose korelaciji sa zemljopisom. Zanimljivo je bilo uočiti kako se određeni slikovni materijal ponavljao u oba udžbenika, a još zanimljivijim mi se čini motiv sakupljanja novca za vojsku koji se također javlja u oba udžbenika.

Velikim nedostatkom smatram slabu zastupljenost pisanih izvora u hrvatskom udžbeniku, a kojih u mađarskom ima pregršt jer oni omogućuju aktivnije sudjelovanje učenika, a pružaju bolji uvid u to kako su se ljudi odnosili prema događajima kojima su i sami bili sudionici. Pri tome je zanimljivo bilo uočiti kako gotovo svi pisani izvori pozitivno pristupaju, podupiru, odnosno veličaju revoluciju i mađarske uspjehe.

Na kraju ovakve usporedbe ostaje još samo osvrnuti se na sam način obrade teme u ova dva udžbenika. Nažalost, moram zaključiti da pristup niti kod jednog autora nije bio multiprespektivan, nego isključivo jednostran. Korištenje citata raznolikih autora u mađarskom udžbeniku mogao bi dati privid multiperspektivnosti, ali oni su zapravo korišteni samo zato da potkrijepe autorova stajališta. Sam način pisanja je u mađarskom udžbeniku puno dramatičniji i skoro da stilski odgovara izvorima koji prate tekst. Izbor riječi vrlo je pristran (osim toga, koriste se zamjenice mi, naš i sl.), a česta je i uporaba uskliknika. U tom smislu bih izdvojio i podebljani tekst koji ne samo da naglašava bitne momente, nego i autorov stav. Jezik hrvatskog teksta puno je umjereniji i neutralniji, moglo bi se čak reći otvoreniji dijalogu. Budući da ne koristi zamjenice i identifikaciju sa sudionicima zbivanja autor postiže osjećaj objektivnosti.

PRILOG 1.

Revolucija u ožujku i postignuća

Pariška revolucija i požunski sabor

- na sjednici donjeg doma 3. ožujka Kossuth [je pokrenuo opći napad na apsolutističke...]
- zahtijevao je vječno otkupljenje
- zajedničko snošenje tereta
- da se ustanovi odgovornost članova namjesničkog vijeća parlamentu
- zadržavanje okvira Habsburške Monarhije, [ali uz novi,] građanski sadržaj
- revolucija u Beču je stvorila novu situaciju
- [na Kossuthov poticaj 14.3.] velikaši su prihvatili razvijeni prijedlog [u skladu s 12 točaka]

15. ožujka u Pešti i Budimu

- [na vijest o revoluciji u Beču] u Pešti [su se zbivanja ubrzala.]
- “ožujčka mladež”
- ulični prosvjedi

Ozakonjenje revolucije

- prihvaćanje odluka Ugarskog parlamenta [od strane Ferdinanda V]
- [kao prvo parlament je ozakonio] brisanje urbarijalnih tereta i crkvene desetine
- [a županije su nečekajući kraljevo sankcioniranje] odmah to proglasile
- zakone je kralj sankcionirao 11. travnja
- trenutno i obavezno vječno otkupljenje
- u povijesti Srednje i Istočne Europe najradikalnije, sa stajališta seljaštva najpovoljnije oslobađanje kmetstva
- vezivanje izbornog prava uz niski imovinski cenzus
- ukinuta je cenzura
- Parlament nije mogao rješavati pitanje veza s Austrijom
- [u nedostatku povijesnih preteča, stranih primjera] u zakonodavstveni krug nisu bila uključena posebna prava manjina. [(Svatko je bio ravnopravan u pogledu općih sloboda.)]
- u Ugarskoj je pretvorba u građansko društvo protekla bez prolijevanja krvi

Prva nezavisna, parlamentu odgovorna Ugarska vlada

- premijer Lajos Batthyány je početkom travnja formirao vladu.
- Ferenc Deák, Bertalan Szemere, József Eötvös, Gábor Klauzál, Lajos Kossuth, István Széchenyi, Lázár Mészáros, Pál Esterházy
- program vlade je bio redi i mir
- trebalo je konsolidirati revoluciju
- postojala je potreba za novcem i vojskom

Sažetak:

Revolucionarni pokreti stvorili su povoljne prilike za ugarsku revoluciju. U strahu od ustanka seljaštva ugarski liberali su bili prisiljeni na odlučno i brzo djelovanje. Travanjski zakoni su u potpunosti ispunili ciljeve koje je oporba zacrtala u vrijeme reforme. “Zakonita revolucija” prisilila je na lojalnost većinu konzervativaca i časnički zbor vojske.

PRILOG 2.

Pokušaji Batthyányjeve vlade da se učvrste rezultati revolucije

Seljački pokreti i pitanje manjina

- nedostaci proglašenja o prekidu urbarijalnih odnosa
- [u pokretima su seljaci sudjelovali] bez obzira na nacionalnu pripadnost
- pokreti nacionalnih manjina su također započeli zahtijevanjima seljaštva
- zahtijevali su i poseban teritorijalni položaj
- u Ugarskoj postoji samo jedna politička nacija
- vođe nacionalnih manjina sve su se više okretali Beču
- Ugarska revolucija je bila primorana na rat s nacionalnih manjinama

Pregovori i pripreme. Miniranja od strane dvora

- izbori za narodne predstavnike
- pobornici građanske pretvorbe su počistili sve protivnike
- ozbiljni problem domobranstva
- Kossuth
- na njegov prijedlog parlament je jednoglasno izglasao 200 000 kruna
- krvavi sukobi u Južnim krajevima sa srpskim ustanicima
- u Hrvatskoj Jelačić protiv Ugarske
- krajem kolovoza kraljevskim se pismom zahtijeva stapanje ugarskih ministarstava za vojna pitanja i financije s ministarstvima u Beču
- mir nije bio pitanje uređivanja vlade
- stvaraju se nove domobranske bojne
- nalog za vrbovanje samostalnih jedinica
- ugarski papirni novac
- parlament je ukinuo destinu na grožđe
- liberalno plemstvo je odabralo borbu za samoobranu
- Revolucija se pomaknula u lijevo

Nova izvršna vlast

- raspad vlade
- uz izuzetak Szemereya, Kossutha u Mészároša ministri su podnijeli ostavku
- povjerenik vlade s potpunim ovlastima
- Zemaljsko domobransko povjerenstvo
- je postalo nova izvršna vlast

Sažetak:

Batthyányjeva vlada se istovremeno morala suočiti s dvorskim intrigama i smiriti unutarnje narodne pokrete.

Dio seljaštva nacionalnih manjina se okupilo oko svećeničkih-građanskih vođa koji su zadovoljavanje nacionalnih želja očekivali od bečkog dvora.

Politika radikala: jačanje pozicije lijevo orijentiranog liberala Kossuth unutar vlade koja se drži zakonitog puta.

Otvoreni nastup apsolutističkih snaga prisilio je našu domovinu na obrambenu borbu te je rezultirao pomicanjem revolucije u lijevo.

PRILOG 3.

Centralizirani napad na revolucionarnu Ugarsku

Jelačićev bijeg

- 11. rujna je Jelačić s vojskom od 35 000 ljudi prešao Dravu prema Pešti
- Kossuth je krenuo na put u Veliku mađarsku nizinu radi vrbovanja dragovoljaca
- 29. rujna između Pákozda i Sukoróa mađarska je vojska porazila
- Jelačić je tražio prekid vatre.
- napustio je zemlju

Neuspjeh mađarskog napada na Beč

- Ferdinand V je raspustio parlament
- izdao je zapovijed da carske snage započnu napad
- ustanak bečkog naroda
- 30. listopada mađarsku ustaničku vojsku su odbili kod Schwechata

Organiziranje borbe za slobodu

- najvažniji zadatak je organiziranje jake, uređene vojske
- oružje, municija, uniforme

Vojno stanje u zimi 1848.-1849.

- odstupanje Ferdinanda V.
- Franjo Josip austrijski car i ugarski kralj
- Windischgrätz kreće umiriti Ugarsku
- 25.000 domobrana pod zapovjedništvom Artúra Görgeija
- Kossuth zahtijeva aktivnu obranu
- Görgei se pred jačom silom povlači

Spašavanje zakonodavne vlasti u Debrecin

- Kossuth je proveo da se zajedno s Domobranskim povjerenstvom u Debrecin preseli i parlament
- mirovno izaslanstvo s Lajosem Batthyányjem i Ferencom Deákom potražilo je Windischgrätzta
- zahtijevao je bezuvjetnu predaju
- Görgei u Vácu izdaje proglas u kojem se zalaže za ustav iz 1848.
- Richard Guyon se probio preko zaleđenog prijevoja Branyiszko
- Pred gornjodunavskom vojskom otvorio se put prema Tiszi.
- Perczel je potjerao Windischgrätzovu prethodnicu iz Szolnoka
- Bem je za Božić povratio Kolozsvár
- parlament je opet u stanju djelovati
- uspostavlja se prijeki sud
- materijalna i vojna snaga borbe za slobodu je dalje rasla

Sažetak:

Otvoreni nastup carskih apsolutističkih snaga je rezultirao radikalizacijom revolucije – ali su umjereni liberali ostali na strani revolucije.

Popuštanja radikala su u interesu očuvanja nacionalnog jedinstva – očuvanja baze u srednjem plemstvu – bila potrebna.

Naprezanje snaga je urodilo plodom u obliku vojnih pobjeda.

PRILOG 4.

Izbacivanje neprijatelja. Vrhunac borbe za slobodu

Erdeljska vojna

- Bem je počistio čitav Erdelj od austrijskih i ruskih odreda
- Bem je uspješno spojio suvremenu taktiku s revolucionarnim načinom ratovanja
- nacionalnim ustanicima odredio je nekažnjivost

Kompromisima za pobjedu

- Kossuth učinio je sve da zadrži većinu plemstva u obrambenomatnom taboru
- bezuvjetno je trebalo sačuvati jedinstvo i vjernost vojske
- Kossuth je imenovao Henryka Dembinskog za vrhovnog zapovjednika na području Kápolne
- očekivani uspjeh je izostao
- Görgei je otkazao poslušnost Dembinskiju
- Kossuth je glavninu vojske povjerio Görgeiju koji je bio spreman na sukob
- tzv. oktroiirani ustav iz Olomouca je ukinuo mađarsku neovisnost

Pobjedonosna proljetna vojna

- krajem ožujka 1849. pedesettisuća domobrana sakupljenih kod Tisze je krenulo u napad
- i u nepuna četiri tjedna (!) su protjerali neprijatelja od Tisze do Požuna
- narodni ustanci na još okupiranom području
- do sredine svibnja je čitavo područje Ugarske bilo oslobođeno!

Zbacivanje dinastije Habsburgovaca sa prijestolja

- 14. travnja Kossuth je u debrecinskoj Katedrali proglasio uskraćivanje prijestolja habsburškoj dinastiji i nezavisnost Ugarske
- Ugarska je kraljevstvo bez kralja, Kossuth upravitelj-predsjednik

Sažetak:

Bemova erdeljska vojna pokriva Prekotisje, bazu ratnih operacija borbe za slobodu.

Kossuth i Domobranksko povjerenstvo po cijenu kompromisa očuvali jedinstvo i borbenu spremnost vojske.

Kao plod izbalansirane politike i brižljivih priprema oslobađa se država.

Proglašavanje neovisnosti bio je logični korak proistekao iz date situacije.

PRILOG 5.

Poraz borbe za slobodu

Predstavljanje nove vlade

- nova vlada – predsjedavajući Bertalan Szemere
- Kossuthu se kao upravitelju predsjedniku smanjio djelokrug.
- njegove uredbe su vrijedile samo uz ministarski supotpis

Rusko uplitanje

- Beč se obraća ruskom caru Nikoli I
- ruski apsolutist je proglasom [od 9. svibnja] obznanio svijetu da će požuriti Austriji u pomoć
- mađarska borba za slobodu se sudbonosno osamila, a sudbina joj se zapečatila neovisno od unutarnjih odnosa snaga

Borbe na začelju

- usklađeni napad dviju carskih vojska
- vlada je proglasila općenarodni ustanak
- uspjeh u izmirenju s nacionalnim manjinama
- parlament je izglasao zakon o nacionalnim manjinama koji je za dugo vremena bio jedini u Europi
- vlada je pokušala usredotočiti vojnu snagu
- Dembinski u okolici Segedina bez borbe je predao dobro izgrađene rovove
- vojsku je poveo prema Temišvaru koji se nalazio u rukama neprijatelja
- vlada je smijenila Dembinskog i imenovala Bema
- kod Temišvara je posljednja velika bitka borbe za slobodu završila porazom domobranske vojske

Kraj

- Görgei je imao jedini odred sposoban za borbu
- za sebe je zahtijevao najvišu građansku i vojnu vlast
- 11. kolovoza ostavke su podnijeli Kossuth i Szemerejeva vlada
- Görgei je 13. kolovoza kod Világosa pred ruskim odredima bezuvjetno položio oružje
- komaromska utvrda je čvrsto stajala
- Klapka je postigao nedodirljivost za svo ljudstvo, vojno i građansko, koje se nalazilo u gradu

Osveta

- 6. listopada je u Aradu pogubljeno 13 domobranskih viših časnika
- u Pešti Lajos Batthyány

PRILOG 6.

Mađari u hrvatskom udžbeniku

“Već nekoliko tjedana nakon što je imenovan hrvatskim banom Jelačić je raskinuo držav-nopravne sveze Hrvatske i Ugarske. Dana 19. travnja naredio je svim hrvatskim općinama i županijama da ubuduće ne primaju nikakve naloge osim njegovih. Time je razvlastio ugarsku vladu u Hrvatskoj.”

“Sabor je na početku zasjedanja potvrdio dotadašnje Jelačićeve proglose. Zastupnici su prihvatili i zakonski članak o odnosima prema Ugarskoj i Austriji u kojem se predviđalo preuređenje Habsburške Monarhije u zajednicu ravnopravnih naroda sa zajedničkim parlamentom koji bi brinuo o vanjskim poslovima, vojsci, trgovini i financijama. ...

...Tijekom srpnja 1848. Sabor se bavio uglavnom pitanjem pregovora s Mađarima. Na sjednici 4. srpnja Jelačić je zatražio financijska sredstva za obranu Hrvatske od eventualnog napada.”

“Hrvatsko-mađarski rat

Iako su u početku revolucionarnih zbivanja 1848. bili za suradnju s Mađarima, hrvatski narodnjaci odbacili su tu mogućnost zbog mađarskih presizanja na teritorij Hrvatske. Mađaroni su, pak, cijelo vrijeme ostali lojalni revolucionarnoj vladi u Pešti. Mađaronska stranka preuzela je u lipnju 1848. vlast u Virovitičkoj županiji i izabrala predstavnike za Ugarski sabor. Veći dio ove županije nije tijekom ljeta 1848. priznavao vlast hrvatskog bana već se izravno podčinio ugarskoj vladi.

S vremenom su se odnosi Hrvata i Mađara sve više pogoršavali. Nakon bezuspješnih pokušaja da se pregovorima postigne rješenje, ban Jelačić je s hrvatskom vojskom 11. rujna 1848. godine prešao Dravu kod Varaždina i zaratio s Mađarima. Imao je punu podršku, zapravo zapovijed, carskog dvora da silom skrši mađarski otpor protiv središnje vlasti.

Premda se činilo da je Jelačićeva vojska vojnički nadmoćnija mađarskoj revolucionarnoj armiji, čak su strani diplomati slali izvješća o tome da je “vojska Hrvata prejaka, a da bi joj se moglo oprijeti”, pohod na Peštu nije bio nimalo lak. Vojska nije bila dovoljno pripremljena, nedostajalo je konjanika i teškog naoružanja, a pojavio se i niz nepredviđenih događaja koji su otežali njezin položaj. Neprijatelj je neprestano uzmicao, pa je do prvog sukoba došlo tek 29. rujna kod sela Pákozd, stotinjak kilometara jugozapadno od Budima i Pešte. Bitka je završila neodlučeno. Sklopljeno je trodnevno primirje koje je Jelačić iskoristio da preusmjeri svoje trupe prema sjeverozapadu, tj. prema mađarsko-austrijskoj granici, gdje je očekivao pojačanja. Na tome putu dobio je vijest o imenovanju za komesara (carskog namjesnika) i vrhovnog zapovjednika carske vojske u Ugarskoj u kojoj je uvedeno izvanredno stanje i raspušten Ugarski sabor. Budući da je gotovo istovremeno u Beču izbila revolucija, Jelačić se s vojskom zaputio u prijestolnicu, gdje je pomogao slamanju ustanka.

Potom je ponovno s vojskom upućen u Ugarsku. Ovaj puta bio je uspješniji, te je zajedno s knezom Windischgrätzom nanio Mađarima nekoliko poraza i u siječnju 1849. ušao u Budim i Peštu. Ugarski sabor i revolucionarna vlada sklonili su se u Debrecin. Tamo je 14. travnja 1849. donijeta odluka o detroniziranju Habsburgovaca s ugarskog prijestolja. Car i kralj Franjo Josip I preuzeo je na početku svibnja vrhovno zapovjedništvo nad vojskom, te dogovorio s ruskim carem Nikolom I pomoć. Ruske trupe su 13. kolovoza 1849. nanijele konačan poraz ugarskoj vojsci čime je revolucija u Ugarskoj bila ugušena.

Zbog slamanja ugarske revolucije Jelačića je Friedrich Engels nazivao reakcionarom, mračnjakom i kontrarevolucionarom. Ban Josip Jelačić stoga je nakon Drugog svjetskog

rata bio nepoćudan komunističkim vlastima, pa je 1947. godine s glavnog zagrebačkog trga uklonjen njegov spomenik. Tek nakon silaska komunista s vlasti, 1990., spomenik je vraćen na mjesto na koje je bio postavljen još 1867. godine. U razdoblju prve i druge Jugoslavije ban Jelačić nije smatran za previše pozitivnu osobu u hrvatskoj povijesti, a u posljednjem desetljeću 20. stoljeća njegovo je značenje često preuveličavano. U svakom slučaju, možemo ustvrditi da je Jelačić bio odan vojnik, te da je izvršavao careve zapovijedi kako se to od njega tražilo.

Zašto je došlo do rata između Hrvata i Mađara u jesen 1848. godine? Kako je završio Jelačićev ratni pohod na Peštu

„[Oktroirani] Ustav je zajamčio samostalnost Hrvatske u odnosu prema Ugarskoj i pravo njegovanja narodnosti. ...

...Unatoč otporima ban Jelačić je uskoro nakon sloma ugarske revolucije proglasio 6. rujna 1849. da Ustav važi i u Hrvatskoj.”

PRILOG 7.

Hrvati u mađarskom udžbeniku

“U južnim krajevima su od lipnja jedan za drugim slijedili **krvavi sukobi sa srpskim ustanicima**. U Hrvatskoj su se vojnici **Jelačića**, uzurpatora banske ovlasti, očigledno spremali **protiv Ugarske**. Ugarsku vladu je imenovao kralj, ali su i buntovnici izvjesili kraljevo ime na svoje zastave.”

“Hrvatsko-mađarske suprotnosti su se izoštrile već u četrdesetim godinama. Ugarsko vodstvo priznalo je hrvatsku autonomiju i upotrebu jezika u unutarnjim poslovima, međutim jakom hrvatskom pokretu to nije bilo dovoljno. Situacija se i ovdje razvijala u smjeru oružanog sukoba, posebno nakon što je za bana imenovan carski časnik Jelačić kojeg je podržavalo desno krilo. Jelačić je međutim jedno vrijeme zavarao i hrvatske demokrate jer su oni, ne znajući za suradnju dvora i Jelačića, mislili da je ban žrtva zajedničkog bečkog i ugarskog antihrvatstva. (Dvor je na zahtjev ugarske vlade – tobože – uklonio Jelačića.)”

“**Krajem kolovoza kraljevskim se pismom zahtijeva stapanje ugarskih ministarstava za vojna pitanja i financije s ministarstvima u Beču**. Jelačić je pak dobio kraljevsku potvrdu (4. rujna).

“[...] Nisu zahtijevali izravnavanje pravih ugarsko-hrvatskih suprotnosti, niti ispunjenje pravih hrvatskih želja, nego rušenje nekih ugarskih ministarstava i posebno [...] su zahtijevali da se ugarsko ministarstvo rata stopi s austrijskim” – rekao je Batthyány o pregovorima koje je vodio s Jelačićem.

“**JELAČIĆEV BIJEG 11. rujna** je carski general-potpukovnik **Jelačić prešao Dravu s vojskom od 35.000** stalnih vojnika, krajišnika i pripadnika hrvatske nacionalne garde. Naše slabe jedinice su se povukle. Naizmjenično su izdajnički zapovjednici, bivši carski časnici, bez ijednog udarca mačem predavali skoro čitavo Zadunavlje. Jelačić je gledao **prema Pešti**. U Beču su već pripremali tekst o podčinjavanju Ugarske. **Kossuth** je 24. rujna **krenuo na vrbovanje dragovoljaca u Veliku mađarsku nizinu**.”

Zadunavski je seljak na vlastitoj koži mogao iskusiti koliko vrijede Jelačićeva velika obećanja. Neprijatelju se iza leđa poput vatre širio narodni ustanak. Banove tekliče i poštu su zarobljavali, a manje jedinice uništili. A ni Pešta se nije spremala na predaju. Na granicama grada provodilo se opsežno utvrđivanje na kojem je narod besplatno radio.

U Peštu je putovao Franjo Lamberg kojega je dvor imenovao povjerenikom s potpunim ovlastima, ali ga ugarski parlament nije priznao. U pristaništu su ga prepoznali i posjekli (28. rujna). Nije više bilo povratka.

Delegacija Državnog sabora koja je stigla u tabor primorala je vrhovnog zapovjednika, general-potpukovnika Mógu, da prihvati borbu s neprijateljem. **29. rujna između Pákozda i Sukoróa mađarska je vojska**, sastavljena uglavnom od novaka, **porazila** dvostruko jačeg neprijatelja. **Jelačić je zatražio prekid vatre**. Iskristio ga je da pobjegne sa poprišta bitke. Bježeći glavom bez obzira i udarajući svoje vojnike ploštinom mača, on je konačno preko Đura (Győra) **napustio zemlju**.

Jelačić je kao vojnik znao da će, ako bude oklijevao, izgubiti čitavu vojsku. Ustaničko seljaštvo je već za vrijeme bitke napalo njegovu vojsku što se povlačila. U Stolnom Biogradu su mjesni građani s dvadeset lovačkih pušaka razoružali njegovu stražu. Sudbini je prepustio svoje bočne zaštitne postrojbe od skoro 10000 ljudi koje je očekivala bezuvjetna predaja. Domobransko povjerenstvo se proglasom pozvalo stvaranje "slobodnih pokretnih jedinica".

"Vojska je pravo razbojničko krdo [...] sam sebi izgledam kao vođa razbojnika [...] Po grupama tjeraju goveda u naš tabor. Što ne mogu uloviti, pobiju. Prekrili su vinograde i ne samo da ih oberu, nego ih za više godina unište" – pisali su Jelačićevi časnici o vlastitim vojnicima.

"4. listopada je **Ferdinand V raspustio parlament** i imenovao Jelačića – koji je upravo bio u bijegu – vojnim povjerenikom za Ugarsku."

"General Móga je oprezno pratio Jelačića u povlačenju, međutim smatrao je da su za oslobođanje Beča mađarske snage preslabe. Njegovi crno-žuti časnici nisu bili pretjerano oduševljeni da bi se požurili upomoć herojima na barikadama. Ugarski su se pak političari bojali međunarodnih komplikacija i neodobravanja njemačkih država.

30. listopada je mađarska vojska konačno prešla Lajtu. U međuvremenu je od strane koncentriranih carskih snaga međutim kod Schwechata odbačena vojska koja se djelomično sastojala od narodnih ustanika oboružanih kosama. Poraz nije bio težak. Ugarska je pak nakon mjesec dana nade ponovno gledala u oči nadmoćnom napadu."

Literatura

Robert Stradling, *Nastava europske povijesti 20. stoljeća*, Zagreb 2003.

Christina Koulouri (urednica), *Clio in the Balkans*, Solun, 2002.

Géza Závodszy, *Povijest III za srednje škole* (prerađena verzija), Budimpešta

Magdalena Najbar-Agičić, Tvrtko Jakovina, Suzana Leček, Stjepan Matković, Damir Agičić, *Povijest 3*, Zagreb 2000.

SUMMARY

The author compares the presentation of the Revolution of 1848-1849 in Croatia and Hungary based on the analysis of the Croatian and the Hungarian history textbook for secondary schools (grammar schools). He describes the main similarities and differences in terms of content and interpretations as well as basic methodical approaches. He lists the differences in focus, ways of using visual material and written sources. The manner of expression is also compared, i.e. the use of exclamation marks, pronouns “we” and “our” and the graphic formatting of the text. The text is accompanied by several supplements, primarily the translations of paragraphs from the Croatian textbook about the Hungarians and from the Hungarian textbook – about the Croats, especially ban Josip Jelačić.